

Таким вимогам відповідає активне навчання, відмінна риса якого полягає в можливості моделювання процесу майбутньої професійної діяльності студентів з метою придбання ними професійних умінь і навичок в процесі аудиторного навчання.

Внаслідок вищезазначеного, цілі, що поставлені перед дисципліною «Інноваційні ресторанны технології», полягають не тільки в опануванні основами науки, але й в організації особливого практичного заняття у навчальному процесі.

Як відомо, жодний із методів у практиці викладання не використовується в чистому вигляді, ізольовано від інших, але, незважаючи на їх сукупність, завжди деякі будуть переважними. Основним в організації практичних занять під час вивчення змістового модулю «Інноваційні технології в управлінні закладами ресторанного господарства» навчальної дисципліни «Інноваційні ресторанны технології» у Київському університеті туризму, економіки і права стала особлива методика навчання, яка структурується завдяки ефективному комбінуванню програмованого і проблемного навчання з елементами ігрових технологій.

БІБЛЮГРАФІЯ

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю.К. Бабанский.- М.:Просвещение, 1982.-192с
2. Ильина Т.А. Педагогика / Т.А. Ильина.- М.: Просвещение, 1984.- 496с.
3. Кудрявцев Т.В. Психология технического мышления / Т.В. Кудрявцев.- М.: Педагогика, 1977.- 264с.
4. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / В.Г. Кремень. –К.: Грамота, 2003. –216с.
5. Кіктенко К.З. Освітні технології: Навч.-метод. посіб./ К.З. Кіктенко О.М.Любарська та ін За заг. ред. О.М. Пехоти.-К.: А.С.К, 2001.-256с.
6. Лернер И.Я. Проблемное обучение / И.Я. Лернер.- М.: Знание,1974.- 64с.
7. Матюшкин А.Н. Проблемные ситуации в мышлении и обучении.- М.: Педагогика, 1972.-168с.
8. Махмутов М.И. Проблемное обучение. Основные вопросы теории / М.И. Махмутов .-М.: Педагогика,1975.- 368с.
9. О. Пометун Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб./ О. Пометун, Л. Пироженко. –К.: АПН, 2002.-135с.
10. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В2 т. Т.1/ С.Л. Рубинштейн. – М.:Педагогика, 1989.-448с.
11. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе: Учеб. пособие для вузов / Д.В. Чернилевский.–М.:ЮНИТИ –ДАНА, 2002. 437с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА.

Василенко Олена Вікторівна – старший викладач кафедри готельно-ресторанної справи Київського університету туризму, економіки і права

УДК 378.147

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Ольга Волошина

Стаття присвячена оптимізації самостійної роботи студентів з метою формування їх професійних умінь в процесі технологічної підготовки інженерів-педагогів швейного профілю. Проаналізовано зміст, форми, навчально-методичне забезпечення та організаційно-педагогічні умови ефективності самостійної роботи студентів.

***Ключові слова:** професійні вміння, самостійна робота студентів, організаційно-педагогічні умови, активізація самостійної роботи.*

Постановка проблеми. Вища школа покликана забезпечити підготовку фахівців, здатних самостійно і творчо мислити, постійно поповнювати свої знання, проявляти ініціативу, осмислювати та раціонально використовувати нову науково-технічну інформацію, застосовувати нові технології. Особливої актуальності ця теза набуває, коли мова йде про підготовку інженерів-педагогів, оскільки їх майбутня професійна діяльність пов'язана з вирішенням навчально-виховних завдань. Самостійність як якість особистості (разом з інтелектом і волею) відіграє важливу роль. Це дозволяє зробити висновок, що для інженерів-педагогів самостійність слід розглядати як професійно значущу якість.

Аналіз актуальних досліджень. У педагогічній літературі існують різні варіанти тлумачення поняття «самостійна робота». Зокрема, В.М. Рогинський [5] розуміє самостійну роботу студентів (СРС) як заплановану, організаційно і методично спрямовану на досягнення конкретного результату пізнавальну діяльність, яка здійснюється без прямої допомоги викладача. Водночас, В.А. Козакова [4] вважає, що СРС – це специфічний вид діяльності, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта навчально-виховного процесу, а формування його знань, умінь і навичок здійснюється опосередковано через зміст і методи всіх видів навчальних занять.

Гирич З.І. [1] розглядає самостійну роботу як форму управління і самоуправління самостійною діяльністю студентів.

У сучасній дидактиці самостійна робота студентів розглядається, з одного боку, як вид навчальної праці, що здійснюється без безпосереднього втручання, але під керівництвом викладача, а з іншої – як засіб залучення студентів в самостійну пізнавальну діяльність.

Не дивлячись на те, що сутність поняття СРС, її зміст, форми і види занять тлумачать неоднозначно, ніхто з авторів не заперечує, що самостійна робота є головним резервом підвищення ефективності підготовки фахівців, оскільки вона сприяє поглибленню і розширенню знань, формуванню інтересу до пізнавальної діяльності, оволодінню прийомами процесу пізнання, розвитку пізнавальних здібностей.

Мета статті. Численні дослідження вчених-педагогів свідчать, що в процесі професійно-педагогічної підготовки у виші багато студентів не мають достатнього рівня самостійності, оскільки їх навчальна діяльність носить переважно репродуктивний характер. Суперечності між змістом та умовами практичної діяльності викладача, які при цьому виникають, вимагають від нього самостійності і творчого підходу. Адже процес навчання у виші не спрямований на формування самостійності як якості особистості. Позитивні зміни можливі лише за умов належного планування та організації самостійної роботи студентів. Ми погоджуємося з І.В. Фесенко в тому, що інші форми навчальної роботи у певних межах повинні мати допоміжне значення [6]. Тому, цілями і завданням дослідження є аналіз змісту, форм і навчально-методичного забезпечення СРС, а також виявлення організаційно-педагогічних умов її оптимізації з метою ефективного формування професійних умінь в процесі технологічної підготовки інженерів-педагогів швейного профілю.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає В.М. Рогінський, за дидактичною метою можна виділити чотири типи самостійних робіт [5].

1-й тип. Формування у студентів умінь виявляти в зовнішньому плані те, що від них вимагається, на основі запропонованого їм алгоритму діяльності і посилань на цю діяльність, що містяться в умові завдання. Пізнавальна діяльність студентів полягає в пізнанні об'єктів конкретної галузі знань при повторному сприйнятті інформації про них або дій з ними.

Як самостійні роботи цього типу найчастіше використовуються такі домашні завдання, як робота з підручником і конспектом лекцій. Спільним для самостійних робіт першого типу є те, що всі дані, а також сам спосіб виконання завдання обов'язково повинні представлятися в наочному вигляді (або безпосередньо в самому завданні, або у відповідній інструкції).

2-й тип. Формування знань-копій і знань, які сприяють вирішенню типових завдань. При цьому, пізнавальна діяльність студентів полягає в чистому відтворенні і частковому реконструюванні структури і змісту засвоєної раніше навчальної інформації.

До самостійних робіт такого характеру відносять окремі етапи лабораторних і практичних занять, типові курсові проекти, а також спеціально розроблені домашні завдання з алгоритмічними інструкціями. Характерна особливість робіт цієї групи полягає в тому, що в завданні до них потрібно повідомляти ідею, принцип розв'язання і висувати до студентів вимоги щодо розвитку цього принципу або ідеї відповідно до заданих умов.

3-й тип. Формування у студентів знань, які лежать в основі вирішення нетипових завдань. Цей тип завдань передбачає пошук, формулювання і реалізацію ідеї розв'язання, яка виходить за межі наявного формалізованого досвіду і вимагає від студентів варіювання умов завдання, узагальнення засвоєної раніше навчальної інформації, розгляду її з іншої точки зору.

Самостійні роботи цього типу повинні висувати вимогу щодо аналізу незнайомих навчальних ситуацій і генерування суб'єктивно нової інформації. Типовими завданнями для СРС третього типу є курсові і дипломні проекти.

4-й тип. Створення передумов для творчої діяльності. Пізнавальна діяльність студентів при виконанні цих робіт полягає в глибокому проникненні в сутність досліджуваного об'єкта, встановленні нових зв'язків, необхідних для відкриття невідомих раніше принципів, ідей, генерування нової інформації. Цей тип самостійних робіт реалізується при виконанні науково-дослідних завдань, зокрема курсових робіт і дипломних проектів.

Для належної організації і функціонування самостійної пізнавальної діяльності студентів необхідні: комплексний підхід до організації СРС за всіма формами аудиторної роботи; поєднання різних рівнів (типів) СРС; забезпечення контролю за якістю виконання завдань.

Ефективність самостійної навчальної роботи студентів значною мірою залежить від виконання певних дидактичних умов. Ми цілком погоджуємося з І.М. Шимко в тому, що на ефективність СРС суттєво впливають такі умови: попереднє пояснення студентам мети і змісту самостійної роботи, надання інструкцій; урахування під час складання завдань наявного рівня сформованості вмінь і навичок студентів; керування самостійною роботою через методичні рекомендації і дидактичні матеріали (робота студентів з

текстами лекцій, підручниками, посібниками, зошитами); урахування індивідуальних особливостей студентів під час визначення змісту навчальної роботи; використання завдань проблемного характеру [7].

Організація СРС проходить в два етапи: I етап – період початкової організації, що вимагає від викладача безпосередньої участі в діяльності студентів з виявленням причин помилок; II етап – період самоорганізації, коли не вимагається безпосередньої участі викладача в процесі самостійного формування знань студентів.

У організації СРС особливо важливо правильно визначити обсяг і структуру змісту навчального матеріалу, що виноситься на самостійне опрацювання, а також необхідне методичне забезпечення. Методичне забезпечення СРС включає програму робіт (проведення спостережень, вивчення першоджерел), варіантні завдання, нестандартні індивідуальні завдання для кожного студента, інструментарій для їх виконання.

Відомі наступні ефективні прийоми активізації СРС:

1. Навчання студентів методам самостійної роботи: тимчасові орієнтири виконання завдань для вироблення навичок планування бюджету часу; повідомлення рефлексивних знань, необхідних для самоаналізу і самооцінки.

2. Переконалива демонстрація необхідності оволодіння пропонованим навчальним матеріалом для майбутньої професійної діяльності під час вступних лекцій, у процесі розробки методичних рекомендацій і створення навчальних посібників.

3. Проблемний виклад матеріалу, який відтворює типові способи реальних міркувань, які використовуються в науці і техніці.

4. Застосування операційних формулювань законів і визначень з метою встановлення однозначного зв'язку теорії з практикою.

5. Застосування методів активного навчання (аналіз конкретних ситуацій, дискусії, колективне обговорення складних питань, ділові ігри).

6. Розробка і ознайомлення студентів із структурно-логічною схемою дисципліни та її елементів; застосування відеоряду.

7. Розробка для студентів молодших курсів методичних вказівок, що містять докладний алгоритм, поступово зменшуючи роз'яснювальну частину на старших курсах з метою розвитку більшої самостійності у студентів.

8. Розробка комплексних навчальних посібників, в яких поєднується теоретичний матеріал з методичними вказівками і завданнями для СРС.

9. Розробка навчальних посібників міждисциплінарного характеру.

10. Індивідуалізація домашніх завдань і лабораторних робіт, а при груповій роботі – чіткий їх розподіл між членами групи.

11. Внесення ускладнень до типових завдань, розробка завдань із зайвими даними.

12. Контрольні питання лекційному потоку після кожної лекції.

13. Читання студентами фрагмента лекції (15-20 хв.) за умови проведення попередньої їх підготовки викладачем.

14. Присвоєння статусу «студентів-консультантів» найбільш здібним студентам з наданням їм різного виду допомоги.

15. Упровадження колективних методів навчання, роботи у парах.

16. Використання АОС для самоконтролю студентів.

У процесі підготовки інженерів-педагогів швейного профілю навчальним планом передбачена СРС обсягом до 50% від загального часу, відведеного для підготовки фахівця. Самостійна робота студентів включає: підготовку до семінарських, лекційних, лабораторних і практичних занять; виконання розрахунково-графічних робіт і курсових проектів. Водночас, передбачається відведення навчального часу на виконання індивідуальних завдань за модулями і проведення науково-дослідної роботи.

У роботі Т.А. Дев'ятьярової розглядається СРС як частина загальної методики індивідуалізації навчання майбутніх інженерів-педагогів швейного профілю в процесі їх методичної підготовки, спрямованої на формування основ індивідуального стилю професійної діяльності [3].

На нашу думку, методику, запропоновану автором, доцільно використати при вивченні курсу «Матеріалознавство», який відноситься до групи дисциплін, що посилюють практичну спрямованість навчання у вищому навчальному закладі. Теоретичний матеріал дисципліни згрупований у 7 модулів. Кожним модулем передбачається СРС, яка передбачає опрацювання літератури, виконання позааудиторних завдань, науково-дослідну роботу студентів тощо.

Будь-яка технологія починається з низки матеріалознавчих завдань. Під час проектування одягу, в процесі його виробництва та експлуатації виникає багато питань, пов'язаних з властивостями матеріалів, з яких виготовляють одяг. У зв'язку з цим, нами розроблено систему завдань для СРС, що охоплюють усі навчальні модулі курсу «Матеріалознавство». Як показує практичний досвід, ці завдання сприяють не

тільки підвищенню результативності навчання студентів, а й активізують науково-дослідну роботу майбутніх інженерів-педагогів швейного профілю.

Проведений аналіз науково-методичної літератури свідчить, що доцільними є організація та проведення таких нестандартних форм навчання, як навчально-наукова конференція і мікротекстурна студентами частини теоретичного матеріалу лекції. При цьому, СРС здійснюється на пошуковому рівні, що зумовлено необхідністю вивчення додаткової літератури та її узагальнення. Такий підхід забезпечує розвиток як інтелектуально-евристичних умінь (генерування ідей, використання аналогій), так і інтелектуально-логічних (уміння аналізувати, порівнювати, акумулювати і використовувати творчий досвід інших).

Висновки. Таким чином, основним засобом формування професійних умінь майбутніх інженерів-педагогів швейного профілю є СРС, яка в сучасних умовах набуває різних форм і організовується на кафедрі технологій і дизайну з урахуванням їх індивідуальних здібностей.

Результати проведеного дослідження переконують, що в умовах збільшення обсягу часу на самостійну роботу в структурі підготовки інженерів-педагогів швейного профілю, доцільно постійно вдосконалювати навчально-методичне забезпечення комплексу спеціальних дисциплін. Водночас, виявлена закономірність (розширення спектру самостійної роботи сприяє підвищенню рівня сформованості творчих умінь студентів) зумовлює необхідність урізноманітнення форм СРС. З цією метою викладачами кафедри розроблено комплекс інформаційного і методичного забезпечення з усіх спеціальностей.

Високий рівень підготовки майбутніх фахівців забезпечується завдяки реалізації міжпредметних зв'язків, що дає можливість прискорити виконання завдань самостійної роботи з політехнічних і спеціально-інженерних дисциплін, які мають педагогічну спрямованість. Передбачається, що при розробці системи індивідуальних завдань викладач має враховувати особливості майбутньої професійної діяльності фахівців швейного профілю.

Отже, яким стане молодий фахівець після закінчення вишу – пасивним виконавцем або творчим працівником і які методи використає для розв'язання конкретних питань – це буде залежати від багатьох чинників. Проте, одним із них, неодмінно, стане досвід і стиль самостійної роботи, яких студент набув під час навчання у вищому навчальному закладі.

У зв'язку з тим, що методичні рекомендації до СРС традиційно мають інформаційний характер і потребують постійного вдосконалення, подальшу роботу доцільно спрямувати саме в цьому напрямі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гирич З.И. Чем больше в образовании самообразования, тем совершеннее личность / З.И. Гирич // Новый коллегіум. – 2004. – № 1-2, т.2. – С. 59-65.
2. Головка Л. Роль самостійної праці студентів у процесі підготовки спеціалістів агропромислового комплексу / Л. Головка // Освіта і управління. – 1998. – № 2. – С.100-103.
3. Дев'ятьярова Т.А. Індивідуалізація методичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів швейного профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. "Теорія і методика навчання" 13.00.02 / Т.А. Дев'ятьярова. – Харків, 2001. – 19 с.
4. Козакова В.А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение: учеб. пособ. / В.А. Козакова. – К.: Вища школа, 1990. – 248 с.
5. Рогинский В.М. Азбука педагогического труда: пособ. для нач. преп. тех. вуза / В.М. Рогинский. – М.: Высшая школа, 1990. – 112 с.
6. Фесенко И.В. Формирование у инженеров-педагогов самостоятельности как профессионально значимого качества / И.В. Фесенко // Актуальні проблеми інженерної підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах інженерно-педагогічного профілю: [зб. наук. праць]. – Харків: УПА, 2001. – С.60-62.
7. Шимко І.М. Дидактичні умови організації самостійної навчальної роботи студентів вищих навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. "Теорія і методика професійного навчання" 13.00.04 / І.М. Шимко. – Кривий Ріг, 2003. – 20 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Волошина Ольга Іванівна – старший викладач кафедри технологій і дизайну Української інженерно-педагогічної академії.

Наукові інтереси: проблеми методики викладання спеціальних дисциплін для інженерів-педагогів швейного профілю.